

Ростислав Ростиславович Шикунда,
доцент кафедри біології,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка С. Дем'янчука,
вул. С. Дем'янчука, 4, м. Рівне, Україна

ОСОБИСТІСНО-ЗОРІЄНТОВАНА КОНЦЕПЦІЯ МУЗЕЙНОЇ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ ЗАРУБІЖНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті проаналізовано особистісно-зорієнтовану концепцію музейної освіти сучасної зарубіжної педагогіки. Пояснено, що зарубіжні вчені акцентують на усесторонньому розвитку учнівської особистості, необхідності постійної модернізації музейних установ, їх позитивному впливі на дотримання сімейних традицій. Пояснено, що впродовж останніх десятиліть змінилися функції музеїв: вони перетворилися із установ, де зберігається цінні та рідкісні експонати, на культурно-освітні центри, працівники яких пропагують особистісно-зорієнтовані технології навчання та виховання підростаючого покоління.

Ключові слова: музей, особистість, педагогіка, навчання.

Засоби музейної педагогіки впродовж століть широко використовувалися у практиці діяльності шкіл в Україні та закордоном. Сьогодні постала необхідність вивчення педагогічного досвіду зарубіжних вчених щодо впровадження їх у фахову підготовку майбутніх вчителів. Окрім того, у Національній доктрині розвитку освіти наголошено на актуальності вивчення педагогічних здобутків, культурних надбань інших народів та пропагуванні вітчизняних освітніх традицій: «Одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти є інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів» [9].

Метою статті є вивчення особистісно-зорієнтованої моделі сучасної зарубіжної музейної педагогіки. Для реалізації мети необхідно опрацювати праці нинішніх зарубіжних учених щодо ролі музеїв в суспільстві, форм і прийомів роботи із школярами, значення музейного простору для формування особистості учня.

На основі аналізу наукових праць про професійну підготовку майбутніх вчителів в галузі природознавства з використанням засобів музейної педагогіки було встановлено, що у навчально-виховному процесі використовуються шкільні колекції, окремі навчальні музеї, регіональні краєзнавчі музеї.

В XIX ст. початок XX ст. тогочасні науковці наполегливо обґрунтовували необхідність створення і поповнення краєзнавчим матеріалом музеїв при навчальних закладах, вони розуміли недостатню інформативність друкованого матеріалу (підручників і таблиць), всіляко намагалися рекомендувати вчителям створювати власні кабінети і наповнювати їх колекціями усього цікавого, що оточує людину. Слід відмітити, що у ті часи музеї ще не розділились за типами, і переважно складали одне, або кілька приміщень з різними за типом колекціями.

Роль природничих експозицій музеїв, полягає в наближенні людини до природи, наданні детальної інформації про об'єкт дослідження: реальний розмір, колір, форму тіла та вигини окремих його частин, текстуру поверхні тіла та його похідних. Також музеям великою мірою належить естетична та виховна роль. Той, хто не вважає за потребу

вивчати музейні експонати може ними просто милуватися і захоплюватися, як витворами мистецтва процесу еволюції. Навіть просте споглядання на «витвори природи» виховує у глядача повагу і екологічну свідомість, усвідомлення того, що ми являємося складовою ланкою великої екосистеми під назвою планета Земля; і щоб тварини не залишилися лише у вигляді експонатів музеїв, нам треба дбайливо відноситися до природи, частиною якої є ми самі.

В ході написання цієї статті нами було сформовано поняття *природничого музею*, під ним слід розуміти установи, які документують процеси, що відбуваються в природі, в тому числі в ході взаємодії людини і суспільства з навколишнім середовищем. Музеї можуть бути комплексні, якщо вони проводять колекціонування відразу по декількох природничих напрямках; і музеї, що мають колекції в рамках окремої дисципліни: ботанічні, зоологічні, палеонтологічні, геологічні, мінералогічні, ґрунтознавчі, антропологічні, медичні інші. До природничих музеїв відносять музей-заповідники, музей-акваріуми, музей-тераріуми, музей-дендрарії, ботанічні сади, зоопарки, пам'ятники природи тощо. До складу даної профільної групи ми також відносимо меморіальні музеї видатних вчених, музей-лабораторії, музеї, присвячені видатним теоріям та вченням.

Проблему використання музейних експонатів у навчанні та вихованні студентської та учнівської молоді досліджували такі вчені, як: Т. Белофастова, Н. Грицай, Н. Пусепліна, О. Михайловська. Дослідниця О. Виноградова у книзі «Основи музеєзнавства» так визначила термін музеї: «Це скарбниці людської історії і культури, думки і праці, це осередки пізнання навколишнього світу. В більш широкому сенсі: музей – це сховище артефактів або витворів природи, що отримали знакову цінність, один із засобів самозбереження культури» [8, с. 19]. Під терміном музейна освіта слід розуміти отримання знань шляхом відвідування музеїв, споглядання музейних експонатів, вивчення предметів старовини тощо.

Для визначення особистісно-зорієнтованої концепції нинішньої педагогіки проаналізуємо праці відомих зарубіжних учених – А. Десваліса,

Ф. Майресе Г.-К. Толбойза, М. Хенсодакі, Е. Хупер-Грінхіла. Сучасні зарубіжні вчені пропагують концепцію особистісно-зорієнтовано навчання у музеї, акцентують на необхідності оновлення (модернізації) музеїв при навчальних закладах, описують методику роботи із експонатами на лекційних та практичних заняттях у ВНЗ та загальноосвітніх школах.

Автор книги Е. Хупер-Грінхіл «Музеї і освіта: цілі, методика, організація діяльності» («Museums and Education: Purpose, Pedagogy, Performance») описала навчально-виховний потенціал сучасних музеїв. На її думку, «роль музеїв сьогодні не слід обмежувати накопичуванням (conservation) предметів, її слід переосмислити, зробивши основний акцент на освітній цілі» [4, с. 23]. У книзі авторкою розроблено систему запитань, які доцільно задавати школярам після відвідування музеїв. У розробленій анкеті Е. Хупер-Грінхіл діти виражали своє ставлення до екскурсії, давши відповіді на питання:

- А) Мені сподобалася нинішня екскурсія;
- Б) Я дізнався багато нового;
- В) Я більше зрозумів про речі, які бачив;
- Г) Це чудове місце;
- Д) Відвідування музею надало мені багато ідей, які я можу втілити;
- Е) Відвідини музею є важливими для школярів;
- Ж) Музей спонукав мене до бажання пізнавати новий матеріал

Науковець Г.-К. Толбойз у виданні «Використання музейних освітніх ресурсів» («Using museums as Education resources») [4] описав методику використання музейних експонатів під час вивчення історії та природознавства, обґрунтував необхідність взаємодії шкіл та музейних установ. У передмові до книги автор написав, що відвідування музеїв було і залишається є важливим аспектом виховання молоді. Вчений Г.-К. Толбойз зауважив, що в останні роки набуває особливої популярності лозунг «освіта - основна ціль музею». Автор пояснив, що музеї не лише ознайомлюють школярів і студентів із різноманітними формами матеріальної культури, а й створюють особливе соціально-історично-наукове середовище, яке сприяє їх усебічному розвитку.

Питання використання музейних ресурсів у навчанні молоді порушено у науковій розвідці М. Хенсодакі «Музеї. Інноваційні технології навчання і освіта 21 століття: методологія». Авторка обґрунтувала необхідність використання індивідуального підходу до учнів при відвідуванні музею. На її думку, школярі сьогодення відрізняються під своїх попередників. Авторка обґрунтувала тезу, що акцент на особистості учня – запорука успіху екскурсовода та вчителя. При демонстрації експонатів вчителю (екскурсоводу) доцільно пам'ятати, що перед ним «молоде покоління творців, дослідників, акторів, науковців, мислителів...учень сприймає дійсність в ролі експерта крізь призму власного досвіду, маючи вже певний багаж знань і знаючи інтуїтивно, як використовувати нову інформацію в майбутньому,

при вивченні навколишнього світу» [6, с. 250]. Головне під час екскурсії, пояснила М. Хенсодакі, не нав'язувати школярам власну думку, а дати можливість самим зробити висновки про демонстрований предмет.

Функції сучасних музеїв та їх роль у формуванні учнівської особистості вивчено у книзі А. Десваліса та Ф. Майресе «Основи музеєзнавства». Автори видання зазначили, що науковці Рейнвордської Академії в Амстердамі (Reinwardt Academie, Amsterdam) детально проаналізували специфіку роботи музеїв і виділили такі три головні функції музейних установ: «а) зберігання та накопичування (придбання, збереження та управління цінними колекціями); б) дослідницько-освітня (надання інформації); в) комунікаційна (можливість обмінюватися інформацією) ...водночас зауважимо, що роль освітньої функції в останні десятиліття значено зросла» [3, с. 19].

У виданні А. Десваліса та Ф. Майресе «Основи музеєзнавства» також подано визначення різних термінів, пов'язаних із музейною педагогікою. Зокрема, автори подали тлумачення таких лексем, як: музей, освіта, колекція, музейне дослідження. Автори зазначили, що в «широкому розумінні, освіта – це розвиток людської особистості і її природних задатків відповідними методами, прийомами та засобами...музейна освіта – це сукупність цінностей, здобуття нових знань, осмислення понять, здобуття практичних вмінь і навичок відвідувачами музейних установ; це процес окультуризації людини, здійснений за допомогою педагогічного впливу, спрямований на розвиток та здобуття нових знань індивідом» [3, с. 19].

Практичні поради щодо створення музеїв, в тому числі і при навчальних закладах, подано у книзі Крістела Д.-Б. Віллі «Про організацію музею» («Thinking about starting a museum»). На думку автора, до музейних можна віднести такі установи, як: громадські музеї, історичні, природничі, археологічні, етнографічні, палеонтологічні, музеї промисловості, мистецтва, галереї, аквапарки, зоопарки, культурні центри, бібліотеки, планетарії, зали природи і т. д [2, с. 4]. Позитивним аспектом вважаємо підбір рекомендацій щодо використання музейних ресурсів для під час проведення навчальних занять із школярами. В розділі «Цінності в коробці» («Heritage in a box») автор Крістела Д.-Б. Віллі описав методику використання музейних експонатів на уроках. Він рекомендував для демонстрації експонатів «використовувати спеціальні програми (алгоритми), які б давали можливість дітям грати в ігри, виконувати з ними інтерактивні вправи, підбирати різноманітні цікаві матеріали для їх розгляду в класі. Ці програми передбачають також передодження дітей у відповідний одяг, перегляд історичних матеріалів. розігрування сценки, ведення дебатів» [2, с. 20].

Науковець Крістел Д.-Б. Віллі пояснив, що фонди музею повинні постійно оновлюватися, в іншому випадку відвідувачі швидко втратять до нього інтерес і він перестане виконувати свої важливі освітні завдання. У книзі «Про організацію

музею» зазначено, що музей повинен постійно викликати захоплення (exciting), відтак адміністрація мусить стежити за поповненням експонатів: «Музей, який не оновлюється, перейде в стан існування, буде функціонувати не дуже довго: відвідувачі швидко втратять до нього цікавість, знаючи, що в ньому немає змін... треба постійно поповнювати основні фонди, залучати нову аудиторію, шукати нові проекти, форми і прийоми роботи із відвідувачами» [2, с. 5].

В ході аналізу науково-педагогічної літератури, виданої за кордоном, встановлено, що сучасні педагоги наголошують на необхідності модернізації навчальних музеїв із врахування технічних можливостей та комп'ютерних технологій. Зокрема, у виданні Вейна Клауфа «Найкраще із епох: музеї, бібліотеки та архіви в епоху комп'ютерно-цифрових технологій» («Best of Both Worlds: Museums, Libraries, and Archives in a Digital Age») зазначено: «Ще до появи сучасної цифрової техніки провідні музейні фахівці визнали необхідність переоблаштування музеїв відповідно до технічних можливостей епохи та переосмислення їх використання в суспільстві. Основну роль у модернізації музею відіграють цифрові технології» [7, с. 29].

Вивчення сучасних тенденцій музейної педагогіки в США, Канаді, Японії дозволило виділити ще одну рису – налагодження тісної наукової співпраці між навчальними закладами та музеями різних країн. Науковцями пояснено, що розвиток цифрових технологій «сприяв подоланню формалізму в початковій, середній та старшій школі, в державних та приватних навчальних закладах... завдяки стрімкому розвитку комп'ютерних програм щодня є можливість оновлювати освітні ресурси та представляти оновлену модель освіти... нещодавно два найбільших світових провайдерів MOOCs (Масові Відкриті On-line Ресурси) підписали постанови про співпрацю з найбільшими університетами Канади, Мексики, Європи, Китаю, Сінгапуру, Японії і Австралії» [7, с. 37].

Дослідники сучасної англійської педагогіки К. Беламі та К. Оппенгейм у науковій розвідці «Навчаємося жити: музеї, молодь і освіта» («Learning to Live: Museums, young people and education») представили специфіку роботи із учнями різного віку. Як і інші зарубіжні педагоги, вони пояснили, що нинішні музеї виконують інші функції в суспільстві, аніж ті, які функціонували на початку – в середині ХХ ст.: «Освітня музеїв помітно змінилася впродовж останніх двох століть. У дев'ятнадцятому столітті пріоритетне значення

надавалося цінності колекцій музеїв» [1, с. 12], а сьогодні на перший план виходять можливості музеїв стимулювати молодь до розумової діяльності, наукової роботи, активної участі в громадському житті.

Особливої популярності серед зарубіжних вчених набула особистісно-зорієнтована педагогічно-психологічна концепція освітнього простору музею. На думку нинішніх дослідників, відвідування музеїв сприяє утвердженню дитини у суспільстві, навчає її правильно поводитися у товаристві, знаходити спільну мову із однолітками, сприяє згуртуванню класного колективу.

У підручниках із музеєзнавства акцентується на тому, що музеї сприяють утвердженню сімейних традицій, відтак музейним працівникам та педагогам слід виробляти певні програми відвідування музеїв, які б повністю розкривали освітньо-психологічний потенціал музейного середовища: «Важлива роль музеїв не лише в збереженні історичної пам'яті, а й у навчанні. Їх колекції, будь то яйця динозаврів, середньовічні знаряддя праці, предмети побуту, перші карти світу або ткацькі верстати, а також багаторічний досвід роботи із ними, на сьогоднішній день становлять неоціненний, оригінальний і захоплюючий навчальний ресурс. Крім того, музеї пропонують надзвичайно цінний «третій» простір між школою і будинком, абсолютно безпечний, інтелектуально і фізично багатий для дітей, тут можна вибудовувати стосунки між дітьми і дорослими - будь то батьки, бабусі і дідусі, вчителі або музейні педагоги, а також розвивати правильні взаємини між самими дітьми. Це простір, де діти вчаться жити і вміти взаємодіяти одне з одним за допомогою візуальних і об'єктно-орієнтованих підходів, де школярі можуть знайти нові форми самовираження, розвивати творчі здібності, здобувати впевненість в собі» [1, с. 13].

Аналіз науково-педагогічної літератури, виданої на початку ХХІ ст. за кордоном, засвідчив, що у країнах Західної Європи та Америки музейна освіта набирає особливої популярності. Автори акцентують на виховній та навчальній функціях музейних установ, вони пояснюють, що завдання музейних працівників та вчителів, які разом із учнями відвідують музеї, - розкрити потенціал освітнього музейного середовища, в якому б дитина могла проявити свої природні задатки, навчилася взаємодіяти з однолітками, утвердила себе у сучасному постіндустріальному суспільстві.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні педагогічного досвіду та взаємодії вчителів та музеєзнавців різних музеїв світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bellamy K., Oppenheim C. Learning to Live Museums, young people and education. – London, 2009. – 167 p.
2. Crystal L. B. Willie. Thinking about starting a museum. – Edmonton- Alberta, 2003. - 37 p.
3. Desvallées A. and Mairesse F. Key Concepts of Museology. – Armand Colin, 2010. – 90 p.
4. Hooper-Greenhill Eileen. Museums and Education: Purpose, Pedagogy, Performance. – London and New York. – 2007. – 25 p.
5. Talkboyz Greame K. Using museums as Education resources. – Routledge. - 2010. – 194 p.

6. Xanthoudaki M. Museums, innovative pedagogies and the twenty-first century learner: a question of methodology / M.Xanthoudaki // *Museum and society*. - № 13 (2). – P. 247-265.
7. Wayne Clough G. *Best of Both Worlds: Museums, Libraries, and Archives in a Digital Age*. Washington, D. C., 2013. – 256 p.
8. Виноградова О. В. *Основы музеезнания* / О. В. Виноградова, В. Г. Дарчук – Львів : Магнолія 2006, 2012. – 184 с
9. Національна доктрина розвитку освіти. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.

Ростислав Ростиславович Шикла,

доцент кафедри біології,

Международный экономико-гуманитарный университет имени академика С. Демьянчука,

ул. С. Демьянчука, 4, г. Ровно, Украина

ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ КОНЦЕПЦИЯ МУЗЕЙНОГО ОБРАЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ЗАРУБЕЖНОЙ ПЕДАГОГИКИ

В статье проанализирована личностно ориентированная концепция музейного образования современной зарубежной педагогики. Отмечено, что средства музейной педагогики на протяжении веков широко использовались в практической деятельности школ в Украине и за рубежом. Аргументирована необходимость изучения педагогического опыта зарубежных ученых по внедрению их работ в профессиональную подготовку будущих учителей. Целью статьи является изучение личностно-ориентированной модели современной зарубежной музейной педагогики.

Объяснено, что зарубежные ученые акцентируют свои исследования на всестороннем развитии учащихся, необходимости постоянной модернизации музейных учреждений, их положительном влиянии на формирование личности человека. В статье проанализированы педагогические научные труды современных зарубежных ученых: А. Десвалиса, Ф. Майресе Г.-К. Толбойза, М. Хенсодаки, Е. Хупер-Гринхила.

Изучено, что за последние десятилетия изменились функции музеев: они превратились из учреждений, где хранятся ценные и редкие экспонаты, в культурно-образовательные центры, работники которых пропагандируют личностно-ориентированные технологии обучения и воспитания подрастающего поколения. Отмечено, что особую популярность среди зарубежных ученых получила личностно-ориентированная педагогическая и психологическая концепция образовательного пространства музея. По мнению нынешних исследователей, посещение музеев способствует утверждению ребенка в обществе, учит его правильно вести себя в общественном месте, находить общий язык со сверстниками, способствует сплочению классного коллектива. В учебниках по музееведению внимание акцентируется на том, что музеи способствуют утверждению семейных традиций, поэтому музейным работникам и педагогам следует разработать определенные программы посещения музеев, которые бы полностью раскрывали образовательно-психологический потенциал музея.

Функции современных музеев и их роль в формировании обучающейся личности изучено в книге А. Десвалиса и Ф. Майресе «Основы музееведения». Ученый Кристел Д.- Б. Вилли объяснил, что фонды музея должны постоянно обновляться, иначе посетители быстро потеряют к нему интерес и он перестанет выполнять свои важные образовательные задачи. В ходе анализа научно-педагогической литературы, изданной за рубежом, установлено, что современные педагоги отмечают необходимость модернизации учебных музеев с учетом технических возможностей и компьютерных технологий. Изучение современных тенденций музейной педагогики в США, Канаде и Японии дало возможность выделить еще одну черту - налаживание тесного научного сотрудничества между учебными заведениями и музеями разных стран. Перспективы дальнейших исследований рассматриваем в изучении педагогического опыта работы с экспонатами в различных музеях мира.

Ключевые слова: музей, личность, педагогика, обучение.

Rostislav Rostislavovich Shikula,

Associate Professor at Biology Department

International University of Economics and Humanities named after

Academician Stepan Demianchuk,

4, Demyanchuk Str., Rivne, Ukraine

THE PERSON-ORIENTED CONCEPT OF MODERN MUSEUM FOREIGN PEDAGOGY

The article analyzes the concept of modern personality museum education in foreign pedagogy. It is noted that the museum pedagogic tools are widely used in school practice in Ukraine and abroad and today there is a need to examine educational experience of foreign scientists about their implementation of museum pedagogic tools in the future teachers' training.

The article aims at the study of the person-oriented model represented in modern foreign museum pedagogy. It explains that foreign scientists used the museum pedagogic tools in order to make a positive influence on the formation of personality. In the article the essence of pedagogical scientific works of contemporary foreign scientists (Crystal L.B. Desvallées A., Mairesse F. Key A., Hooper-Greenhill Eileen, Talkboyz Greame R.) is described.

It is said the function of museums in recent decades has changed and nowadays a museum plays an important role in the life of schoolchildren. It is noted that student-oriented pedagogical and psychological concepts of educational space of the museum is very popular with foreign scientists.

According to current research, visiting a museum is often stereotyped as an activity confined to those going on a school trip or to representatives of the middle or upper classes. In reality, however, a trip to a museum can be both enjoyed by all and a pleasurable and educational experience. The primary role of a museum is to be a source of education, whether through showcasing collections of cultural works such as pieces of art, telling a story of something, historical events, or raising awareness of a societal concern. Today, museums are more focused, than ever, on the promotion of a more interactive, wide-reaching educational experience.

It is said that museums have made their exhibitions more enjoyable for children by making more interactive displays and introducing concepts such as quizzes or treasure hunts to keep children amused. It is very important to establish close scientific cooperation between schools and museums around the world.

Keywords: museum, personality, pedagogy, training.

Подано до редакції: 28.09.2016 р.

Рекомендовано до друку: 12.10.2016 р.

*Рецензенти: д.пед.н., професор І. В. Потапнюк
д.пед.н., професор А. Ф. Ліненко*